

Бердянський державний педагогічний університет

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти

(повне найменування назва факультету)

Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

(повна назва кафедри)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ

Кваліфікаційна робота магістра

Виконав:

здобувач вищої освіти м2 курсу,

групи м22СР-з,

спеціальності **231 Соціальна робота**

(шифр і назва спеціальності)

Михайлова А.А.

(прізвище та ініціали)

Керівник д-р. пед. наук, професор **Гуренко О.І.**

(прізвище та ініціали)

Рецензент к.пед. н., доцент **Петровська К.В.**

(прізвище та ініціали)

Бердянськ, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ	7
1.1. Ресоціалізація засуджених неповнолітніх правопорушників як соціально-педагогічна проблема .	7
1.2. Аналіз загального стану злочинності серед неповнолітніх в Україні	11
1.3. Компаративний аналіз практичних підходів до ресоціалізації в Україні, країнах Європейського Союзу таа США	16
1.4. Сучасні підходи до ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників у контексті соціально- педагогічної роботи	24
Висновки до першого розділу	35
РОЗДІЛ 2. ЕФЕКТИВНА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ	38
2.1. Ефективна ресоціалізація засуджених неповнолітніх правопорушників як стратегічний напряом соціально-педагогічної роботи правоохоронних органів	38
2.2. Методичні рекомендації щодо ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників у контексті соціально-педагогічної роботи	42
Висновки до другого розділу	46
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52

ВСТУП

Актуальність теми. Злочинність неповнолітніх є однією з найактуальніших проблем сучасного суспільства в контексті психофізіологічних особливостей підліткового віку. За статистичними даними, кожен четвертий злочин в Україні зчинений неповнолітнім. Щоденно підлітками скоюється 104 злочини, зокрема одне вбивство або тяжке тілесне ушкодження, 8 грабежів, 2 розбійних напади, 26 крадіжок. За даними Державного департаменту України з питань виконання покарань, криміногенний та соціально-демографічний склад неповнолітніх засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, є досить складним. Понад половину з них засуджені за розкрадання та крадіжки, кожен четвертий – за розбій чи пограбування, практично кожен десятий – за нанесення тяжких тілесних ушкоджень або вбивство. При цьому 13% засуджених віком 14-16 років; 28% – 16-17 років та 39% – 17-18 років. Майже кожного третього неповнолітнього, який перебуває у виховних колоніях, засуджено на термін від одного до трьох років позбавлення волі, половину – від 3 до 5 років і майже 18% – понад 5 років.

Основними причинами зростання підліткової злочинності, як правило, є негативний вплив дорослих і сім'ї, низька якість життя, відсутність у неповнолітніх мотивації до навчання та прояви агресивної та асоціальної поведінки, неефективність профілактичної та виховної роботи в освітніх організаціях.

Неповнолітні – це категорія осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі та після звільнення з місць ізоляції, потребують допомоги, яка необхідна не тільки в їхніх інтересах, а насамперед в інтересах самого суспільства з метою зниження рецидиву злочинів. Отже, процес ресоціалізації проходить у два етапи: пенітенціарний і постпенітенціарний.

Однією з центральних проблем сучасної пенітенціарної системи України є проблема ефективного виправлення та ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників. У зв'язку з цим доцільно проаналізувати

прогресивний досвід зарубіжних країн, де сфера ресоціалізації активно вивчається та адаптується до викликів сучасності, змінюються принципи роботи із засудженими, спостерігається перехід від традиційних підходів корекції до інноваційних. Ресоціалізація засуджених – це формування в процесі відбування кримінального покарання такої якості особистості, які сприятимуть відновленню порушених соціальних зв'язків і відносин, а також ідентифікації особистості. Соціально-педагогічна робота в контексті ресоціалізації відіграє основну роль, оскільки саме до компетенції соціальних працівників та педагогів входить досягнення основних завдань ресоціалізації. Така робота виконується спеціалістами протягом обох етапів процесу ресоціалізації неповнолітніх.

Питання корекції асоціальних тенденцій у поведінці неповнолітніх в умовах ізоляції, під час відбування покарання багато разів поставало у роботах таких видатних українських науковців, як О. Караман, О. Неживець, С. Харченко та ін. Проблеми виховної роботи з неповнолітніми, засудженими до позбавлення волі, досліджували О. Гуренко, В. Кривуша, П. Вівчар, В. Синьов та ін. Різними аспектами соціальної адаптації дітей та молоді, що відбували покарання в пенітенціарних закладах, присвячені роботи О. Беци, В. Сулицького, В. Любченко, І. Пінчук, С. Толстоухової; проблемам застосування альтернативних покарань – праці О. Беци, М. Панасюка та ін. Дослідженню злочинності неповнолітніх у вітчизняній кримінології приділяли увагу такі вчені, як І. Андрійів, Ю. Амбросімова, А. Бабенко, В. Бурдін, К. Варивода, В. Глушков, В. Голіна, В. Грищук, Л. Давиденко, Г. Дідківська, І. Даньшин та ін. Публікації цих дослідників розкривають загальні питання ресоціалізації засуджених неповнолітніх, актуальні питання соціально-педагогічної роботи в Україні із неповнолітніми засудженими, які перебувають у пенітенціарних установах, соціальної реабілітації неповнолітніх, що звільнилися із місць позбавлення волі, моделі та досвід роботи з ресоціалізації неповнолітніх, засуджених умовно, в країнах Європи.

Аналіз наукових праць свідчить про недостатність вивчення специфіки виховної роботи з неповнолітніми, що засуджені за скоєння злочину, проте не

перебувають у пенітенціарних закладах. Запропоновані дослідниками підходи і методи роботи повинні бути адаптовані до використання в роботі кримінально-виконавчої інспекції. Розв'язання цих суперечностей обумовило тему магістерського дослідження: «СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ».

Мета дослідження: визначити зміст, форми і методи соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників; обґрунтувати необхідність трансформації соціально-педагогічної роботи з підозрюваними, обвинуваченими та засудженими неповнолітніми в умовах перебування в закладах пенітенціарної системи України шляхом надання інноваційного характеру виховній роботі, визначення необхідних змін до системи дисциплінарної практики.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу наукової літератури визначити теоретичні засади проблеми ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників у контексті соціально-педагогічної роботи.

2. Провести аналіз стану злочинності серед неповнолітніх в Україні.

3. Здійснити компаративний аналіз практичних підходів до ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників в Україні, країнах Європейського Союзу та США.

4. Розробити методичні рекомендації щодо ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників у контексті соціально-педагогічної роботи.

Об'єкт дослідження – ресоціалізація засуджених неповнолітніх правопорушників.

Предмет дослідження – соціально-педагогічна робота з ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям наукового дослідження є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, характерних для педагогічної науки. Також в роботі використовуються методи емпіричного дослідження, інтерв'ю та анкетування,

аналіз та узагальнення отриманих даних. Аналіз характеру виховних та культурно-масових заходів, які проводяться з неповнолітніми. Досліджено параметри організації та проведення виховних, спортивних, культурних та інших заходів з підозрюваними, обвинуваченими та засудженими неповнолітніми.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у дослідженні висновки показують ймовірні шляхи попередження правопорушень серед неповнолітніх через трансформацію соціально-педагогічної роботи в пенітенціарних установах.

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу наукової літератури визначити теоретичні засади проблеми ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників у контексті соціально-педагогічної роботи.

2. Провести аналіз стану злочинності серед неповнолітніх в Україні.

3. Здійснити компаративний аналіз практичних підходів до ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників в Україні, країнах Європейського Союзу та США.

4. Розробити методичні рекомендації щодо ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників у контексті соціально-педагогічної роботи.

У результаті дослідження проблеми соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації засуджених неповнолітніх порушників ми дійшли таких висновків:

1. З'ясовано, що у науковому обізі ресоціалізація засуджених неповнолітніх потрактовується як цілеспрямована соціально-педагогічна діяльність, що має на меті свідоме відновлення їх в соціальному статусі, повернення до повноцінної життєдіяльності та соціально нормативного життя в суспільстві.

Констатовано, що в основі ресоціалізації лежить комплекс заходів, спрямованих на повернення і формування у неповнолітнього необхідних умінь, навичок та набуття можливостей для життя у суспільстві з дотриманням правових норм. Результатом співпраці суб'єкта і об'єкта ресоціалізації повинні стати зміна особистісних якостей умовно засудженого неповнолітнього, що сприяло б поверненню неповнолітнього до правослухняної та соціально-нормативної поведінки.

Встановлено, що неповнолітні з груп ризику, які можуть вступити в конфлікт із законом, часто стають жертвами жорстокого поводження та зневаги, недбалого та поганого виховання та економічних труднощів.

Важливим аспектом ресоціалізаційного процесу засуджених неповнолітніх є те, що підліток потрапляє в місця позбавлення волі у віці від

14 до 18 років, коли відбувається процес формування особистості людини. В цьому віці підліток починає засвоювати ті соціальні ролі, які йому доведеться виконувати в самостійному, дорослому житті, визначається його місце в суспільстві, формуються життєво необхідні принципи. Тому працівникам органів і установ системи виконання покарань слід зосереджувати увагу перш за все на вихованні всебічної і гармонійної особистості, забезпеченні здобування неповнолітніми необхідної освіти, допомозі їм у виборі життєвого шляху та визначенні соціальних пріоритетів.

2. На підставі аналізу статистичних даних з відкритих джерел «Єдиного звіту про кримінальні правопорушення. Форма №1», розміщеного на сайті Генеральної прокуратури України з'ясовано, що за останнє десятиріччя прослідковується тенденція до зменшення кількості неповнолітніх засуджених. Поряд з помітним зростанням рівня злочинності у період з 2008 по 2011 рік, унаслідок економічної кризи 2007-2009 років та загальним погіршенням рівня життя в Україні та світі, загальна картина підліткової злочинності не є критичною, а відсоток злочинів, скоєних підлітками у співвідношенні до загальної кількості скоєних та зареєстрованих злочинів постійно скорочується.

Зафіксовано, що станом на кінець 2021 року за даними Міністерства юстиції, протягом 2021 року в Україні неповнолітні скоїли більш як 3,5 тисячі злочинів. На профілактичному обліку стояло 1800 дітей, і ще понад 100 перебувало під вартою та очікувало на вирок. Всього 120 підлітків перебували у різних СІЗО країни в очікуванні вироку, засуджених до відбування покарання – 63.

3. Встановлено, що у законодавстві ряду зарубіжних країн основним призначенням кримінального покарання як соціального інституту є ресоціалізація особистості ув'язненого. Система та процес ресоціалізації особистості неповнолітнього засудженого у багатьох країнах пов'язані з системою і процесом кримінального покарання, мають загальну структуру і відрізняються конкретними механізмами впливу на свідомість підлітка.

Основним напрямком у роботі з ресоціалізації неповнолітніх засуджених за кордоном є організація їх навчання, психологічна підтримка та професійна підготовка. З цією метою розроблені освітньо-професійні та виробничі програми для засуджених і широко впроваджуються в Європейському Союзі.

4. Визначено, що модель ресоціалізації неповнолітнього засудженого передбачає побудову системи взаємодії КВІ, соціальних служб, навчальних закладів та громадських організацій. Згідно з запропонованою моделлю інспектор КВІ виконує роль координатора процесу ресоціалізації неповнолітнього засудженого (діяльності фахівців та служб, залучених до нього) та куратора неповнолітнього засудженого. Такі ролі витікають як із того факту, що інспектор КВІ є єдиною особою, з якою засуджений зобов'язаний взаємодіяти, та яка несе відповідальність за кінцевий результат його ресоціалізації. Відповідно до запропонованої моделі визначено основні процедури технології оціальної реабілітації неповнолітнього засудженого, звільненого від відбування покарання з випробуванням.

На основі технологічних процедур розроблено рекомендації щодо ресоціалізації засуджених неповнолітніх правопорушників у контексті соціально-педагогічної роботи:

- встановити контакт з неповнолітнім та його сім'єю, мотивувати їх до співпраці і роботи над проблемами неповнолітнього;
- дослідити особистості неповнолітнього та соціальної ситуації його життєдіяльності (визначити особистісні чинники та чинники мікросередовища, що заважають соціальній адаптації неповнолітнього, сприяють формуванню у нього протиправної поведінки; визначити наявні ресурси, що можна використати для соціальної адаптації та ресоціалізації неповнолітнього);
- спланувати заходи з реабілітації та ресоціалізації неповнолітнього (розробка фахівцями плану заходів та узгодження їх з неповнолітнім та його сім'єю);

- контролювати за поведінкою неповнолітнього, за дотриманням ним умов звільнення від покарання, норм моралі і права, угоди щодо співпраці;
- здійснювати психологічну та педагогічну реабілітацію неповнолітнього (корекція дезадаптивних і розвиток соціально-позитивних індивідуальних якостей, подолання залежностей, сприяння вирішенню особистісних проблем);
- сормувати сприятливе соціально-педагогічне середовище навколо неповнолітнього (психологічна і педагогічна допомога сім'ї неповнолітнього, попередження негативного впливу на неповнолітнього його неформального оточення, організація індивідуального педагогічного підходу до неповнолітнього та захист його прав);
- здійснити соціальну реінтеграцію та реадаптацію неповнолітнього (сприяння вирішенню ним побутових проблем, його навчанню та трудовій діяльності; підтримка соціально-позитивної активності неповнолітнього);
- координувати спільні дії з навчально-виховними закладами, правоохоронними установами, громадськими організаціями;
- регулярно моніторити та оцінювати процес і результат реабілітації неповнолітнього.

Наше дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективою подальших наукових пошуків є вивчення широкого спектру превентивних соціально-педагогічних заходів серед неповнолітніх в мікросоціумах (заклади освіти) та на мезорівні (в умовах територіальної громади).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батюк О. В. Дослідження причин вчинення злочинів у місцях позбавлення волі / О. В. Батюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Вип. 12. Ч. 2. – Ужгород : Поліграфцентр „Ліра”, 2009. – С. 345–350
2. Білецький, В. В. Дослідження пенітенціарного психолога. Донецьк: Східний видавничий дім, 40. 9 Biletskiy, V. V. (2013).
3. Борьба с групповыми правонарушениями несовершеннолетних / Под ред. И. П. Лановенко.— К.: Наук. думка, 2003.].
4. Васильченко, О. А. (2013). Соціальна робота в пенітенціарній системі: сучасний стан і перспективи розвитку. Грані. № 12. 31–37.
5. Впровадження альтернативних видів кримінальних покарань в Україні: Посібник / За ред. О.В.Беци. – К.: МП Леся, 2003.
6. Гуренко О. І. Стан сформованості полікультурної компетентності майбутніх соціальних педагогів: результати констатувального експерименту / О. І. Гуренко // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 3. – С. 69-76. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2014_3_14.
7. Гусак А. П. Кримінологічні аспекти ресоціалізації неповнолітніх, засуджених за вчинення насильницьких злочинів, в умовах позбавлення волі : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Андрій Петрович Гусак. – К., 2010. – 275 с.
8. Денісова Т. А. Відновне правосуддя стосовно неповнолітніх: яким воно має бути?// Юридичний журнал.— 2005.— № 12.2
9. Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила: Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць від 12.02.1987 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
10. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) від 02.06.2016 № 1401-VIII. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>

11. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей».
12. Замула, С. Ю., Костенко, В. А., Мандра, В. І., Падалець, Б. В., & Скоков, С. І. (2003). Основи пенітенціарної педагогіки і психології : навчальний посібник. Біла Церква: ДДУПВП, Білоцерківське училище професійної підготовки працівників кримінально-виконавчої системи, 101.
13. Землянська В. Запровадження відновлюючих підходів: зміна поглядів на кримінальне судочинство // Право України.— 2003.— № 10
14. Зозуля Є. В. Криміногенна ситуація в Україні в період становлення і розвитку незалежної держави / Є. В. Зозуля // Наука. Релігія. Суспільство. – 2010. – № 1. – С.93–98.
15. Інновації в роботі з ресоціалізації неповнолітніх, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: Методичні матеріали /За заг. ред. В.П.Лютото. – К., Державний департамент України з питань виконання покарань, 2004 р.
16. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 № 1044.
17. Калашник Н. С. Уточнення понятійного апарату процесу ресоціалізації в соціально-педагогічній роботі з неповнолітніми в пенітенціарній системі України [Електронний ресурс] / Н. С. Калашник. – Режим доступу : <http://www.kvs.zp.ua>
18. Караман, О. Л. (2012). Соціально-педагогічна робота з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах України: монографія. Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 447. (Karaman, O. L. (2012).
19. Керівні принципи ООН для попередження злочинності—повнолітніх (Керівні принципи, прийняті в Ер-Ріяді). Резолюція 45/112 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_204
20. Кібиш А.І. Ресоціалізація неповнолітніх засуджених та її особливості в країнах Східної Європи. URL: <http://gisap.eu/ru/node/1350>.

21. Кримінально-виконавчий кодекс України (2017). [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>. (The Criminal-Executive Code of Ukraine (2017). [Electronic resource]. Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua / laws / show / 1129-15>. [in Ukrainian]).
22. Курс інформаційно-консультативної та психокорекційної роботи із засудженими, які готуються до звільнення з виховних колоній : [практ. посіб. для викор. в роботі центрів соціально-психологічної реабілітації засуджених виховних колоній] / Т. П. Авельцева, Т. В. Голишкіна, О. В. Вакуленко, О. Б. Янчук ; Під заг. ред. Скокова С. І., Янчука О. Б. – К. : ДДУПВП, 2003. – 200 с
23. Кутєпов М.Ю. Деякі проблеми ресоціалізації неповнолітніх засуджених в Україні. Молодий учений, 2018. № 2. С. 674–677.
24. Максимова Н. Ю. Психологічні аспекти роботи з неповнолітніми, які знаходяться в місцях позбавлення волі / Н. Ю. Максимова // Соціальна робота з неповнолітніми, які перебувають у місцях позбавлення волі. – К., 2003. – С. 33 – 40.
25. Михайлова І. Пробація щодо неповнолітніх як механізм запобігання злочинам неповнолітніх. Національний юридичний журнал: теорія і практика, 2014. 16.
26. Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження з ув'язненими року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_212
27. Неживець, О. М. (2014). Ресоціалізація засуджених та осіб, звільнених з місць позбавлення волі: монографія. К. : Кондор, 222. (Nezivets, O. M., Zhuk, L. A. & Zhuk, I. L (2014).
28. Пампура І.І. Організація процесу самовиховання неповнолітніх засуджених в умовах позбавлення волі. Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби № 2, 2014.
29. Парфанович І. І. Система виховної роботи з умовно засудженими неповнолітніми : навч. посіб. / І. І. Парфанович. – Тернопіль : ТИПУ, 2005. – 175 с.

30. Педагогічні основи ресоціалізації злочинців / [Синьов В. М., Радов Г. О., Кривуша В. І., Беца О. В.]. – К. : МП „Леся”, 1997. – 272 с.
31. Положення про відділення соціально-психологічної служби, затв. Наказом Міністерства юстиції України від 04.11.2013 № 2300/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
32. Правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі. Резолюція 45/113 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_204
33. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України. / [В.А. Бадира, О.П. Букалов, А.П. Гель, М.В. Романов, І.С. Яковець ; за заг. ред. Є.Ю. Захарова ; Харківська правозахисна група]. – Харків : Права людини, 2011. – С. 212.
34. Проект Закону «Про юстицію, дружню до дитини» Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72137
35. Проскура В. Соціальна робота з особами, які повернулися з місць позбавлення волі / В. Проскура // Соціальна політика і соціальна робота. – 2005. – № 1 (29). – С. 20 – 28.
36. Северин О. О. Застосування до неповнолітніх заходів кримінально-правового характеру, не пов'язаних з позбавленням волі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 „Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” / О. О. Северин. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.
37. Сімейні групові наради як метод розв'язання конфліктних ситуацій: Метод. матер. для тренера / Упоряд.: Т.-Л. І. Авельцева, Н. В. Зимівець, В. П. Лютий та ін.; За заг. ред. І. Д. Зверевої.— К.: Наук. світ, 2005.].
38. Соціальна педагогіка: теорія і технології: Підручник / За ред. І.Д.Зверевої К.: Центр навчальної літератури, 2006.
39. Соціальна робота з неповнолітніми, які перебувають у місцях позбавлення волі/ За ред. В.М. Синьова – К.: Державний центр соціальних

служб для молоді, Державний департамент України з питань виконання покарань, 2003. – 222 с. 5.

40. Соціальна, педагогічна та психокорекційна робота з неповнолітніми, засудженими до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі: Методичний посібник з питань соціальної реабілітації у громаді неповнолітніх засуджених /За науковою ред. І.Д.Зверевої. – К.: Наук. Світ.

41. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді / С.В.Толстоухова, О.О.Яременко, О.В.Вакуленко та ін. К.: ДЦССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. – 88с.

42. Харченко, С. Я., Караман, О. Л., Краснова Н. П. (2011). Пенітенціарна педагогіка: науково-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ ім.Тараса Шевченка», 329.

43. Шиян В. Методи реституційного правосуддя у практиці соціальної роботи з неповнолітніми правопорушниками. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ap.uu.edu.ua/article/273>

44. Ярмиш І. О. Психологічні механізми адаптації підлітків з кримінальною поведінкою в умовах примусової ізоляції:дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.06 / Ірина Олександрівна Ярмиш. – Х., 2003. – 196 с.

45. Яцун О. С. Особливості кримінального покарання неповнолітніх : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 „Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” / О. С. Яцун. – Л., 2009.

46. Resocjalizacja młodocianych przestępców na Ukrainie i w Polsce: monografia. Red. P. Husak. Lublin : Wydawnictwo POLIHYMNIA Spółka z o.o., 2019. 275 s.